

1. WSTĘP

Krzysztof GASIDŁO

Dziekan Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej

Dwieście lat intensywnego rozwoju górnictwa i przemysłu na Górnym Śląsku było podstawowym czynnikiem urbanizacji tego regionu. Podobnie jak w wielu miejscach Europy wokół kopalń, hut, elektrowni powstawały osiedla i miasta, połączone gęstą siecią dróg i torów kolei. Dzisiaj tworzą wielki zespół miast, zwany Aglomeracją Górnośląską.

Pod koniec XX wieku złoża węgla zaczęły się wyczerpywać, a samo górnictwo i przemysł ciężki utraciły dominującą pozycję ekonomiczną. Rozpoczął się wciąż jeszcze trwający proces przebudowy – restrukturyzacji gospodarki regionu i równocześnie z nią postępujący proces restrukturyzacji urbanistycznej. Miasta przekształcają się, przebudowują, tak aby sprostać wyzwaniom, jakie przynosi epoka poprzemysłowa.

Jednym z ważnych problemów, przed którymi stoją miasta poprzemysłowe, jest zachowanie cennego dziedzictwa epoki industrialnej. Jest ono nie tylko świadectwem historii, ale też podstawą budowania tożsamości lokalnej i regionalnej. Dlatego Wydział Architektury Politechniki Śląskiej od wielu lat prowadzi badania, projekty, wykłady i seminaria, których przedmiotem są zagadnienia przekształceń terenów i obiektów poprzemysłowych. Tym razem z inicjatywy prof. Tomasza Taczewskiego zorganizowano Letnią Szkołę Restrukturyzacji Architektonicznej dla studentów naszej uczelni i studentów zaprzyjaźnionej Wyższej Szkoły Bańskiej – Technicznej Uniwersytetu w Ostrawie. Region, w którym działa czeska szkoła, przechodzi podobną jak Aglomeracja Górnośląska restrukturyzację.

Letnia Szkoła to nie tylko wykłady i seminaria, nie tylko wymiana wiedzy i doświadczeń, ale przede wszystkim próba rozwiązania konkretnego zadania urbanistyczno-architektonicznego: koncepcji Zabrzeńskiego Parku Kulturowego, obejmującego najcenniejsze elementy dziedzictwa górnictwa węglowego w tym mieście.

Jestem pewien, że pochodzący z podobnych regionów młodzi adepci architektury i urbanistyki pod opieką nauczycieli akademickich wspólnie wypracują interesujące, nowatorskie i możliwe do realizacji rozwiązania, które posłużą miastu Zabrze do wzmocnienia jego wizerunku jako miasta o bogatej tradycji górniczej.

Bartłomiej SZEWCZYK

Dyrektor Zabytkowej Kopalni Węgla Kamiennego „Guido”

Zabrze od lat podejmuje skuteczne kroki mające na celu rewitalizację obiektów poprzemysłowych, umiejętnie łącząc działania ochronne oraz udostępniające te niezwykle miejsca społeczeństwu. Zabytkowa Kopalnia Węgla Kamiennego „Guido”, Skansen Górniczy „Królowa Luiza” czy prace związane z Główną Kluczową Sztolnią Dziedziczną stawiają miasto na równi z największymi centrami dziedzictwa i turystyki przemysłowej w Europie.

W kwietniu 2012 roku Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego przedstawił listę obiektów z terenu województwa, które mają ubiegać się o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO. Lista obejmuje obiekty o unikalnej wartości, prezentujące różnorodność kulturową i przyrodniczą wszystkich regionów świata. Śląskie kandydaty to zabytkowa radiostacja w Gliwicach oraz zespół zabytków górnictwa węgla kamiennego w Zabrzu. Droga wpisu na Listę UNESCO jest jednakże długa i wymaga podjęcia szeregu działań, mających na celu właściwą ochronę i zarządzanie obiektami.

W kontekście ww. planów organizacja Letniej Szkoły Restrukturyzacji Architektonicznej jest niezwykle cenną inicjatywą, umożliwiającą międzynarodowe spojrzenie młodych architektów na zagadnienie rewaloryzacji newralgicznych terenów miasta oraz zintegrowanie rozproszonych na terenie miasta zabytków pogórnicznych, a także upowszechnienie zdobytych przez środowiska województwa śląskiego doświadczeń restrukturyzacyjnych związanych z budowaniem społecznej świadomości wartości dziedzictwa przemysłowego. Cieszy zainteresowanie tym tematem, szczególnie wśród młodego pokolenia.

Prace studentów architektury z Gliwic i Ostrawy, przygotowywane pod okiem znanych architektów, mające na celu stworzenie koncepcji przestrzennej Zabrzańskiego Parku Kulturowego (jako podstawowej ochrony górniczych zabytków miasta), są cennym wkładem w dyskusję na temat zachowania, rewitalizacji i promocji zabrzańskiego dziedzictwa przemysłowego.

Tomasz TACZEWSKI

Wydział Architektury Politechniki Śląskiej

Miasta przemysłowe, będące efektem rewolucji przemysłowej, stanęły wobec zagrożenia upadkiem. Przyczyny tej sytuacji tkwią w zjawiskach ekonomicznych. Katastrofa gospodarcza większości gałęzi tradycyjnego przemysłu skutkuje likwidowaniem zakładów i przenoszeniem produkcji do dalekiej Azji. U nas pozostają zabytki dawnej świetności. Są one nie tylko pamiątkami historii, lecz także potencjalnym budulcem pamięci zbiorowej mieszkańców tych miast.

Pamięć tworzy tożsamość. Posiadanie tożsamości jest warunkiem przetrwania miasta i zdolności ponownego uruchomienia procesów rozwojowych. Dlatego zachowanie dziedzictwa minionej już epoki jest takie ważne i powoduje konieczność nadawania przetrwaniu architektury przemysłu, którego znaczenie ekonomiczne już minęło, rangi znaczącego elementu polityki miejskiej miasta postindustrialnego. Polityki miejskiej, której znaczącym wymiarem jest urbanistyka i architektura.

Stąd prace, o których wspomina Pan Dziekan, i Letnia Szkoła Restrukturyzacji Architektonicznej, która była nowym elementem działalności dydaktycznej i naukowej Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej i Katedry Architektury Wydziału Budownictwa Technicznego Uniwersytetu w Ostrawie. Wspólna praca polskich i czeskich studentów wpisała się w proces budowy tożsamości Śląska – rozumianego jako wielka, transgraniczna konurbacja.

Chcieliśmy także konfrontować nasze podejścia do zagadnień zachowania tradycji górnictwa i związanych z nim przemysłów, z poglądami przyjętymi za granicami kraju. Mamy wrażenie, że udało nam się to, a rozwiązania zawarte w pracach uczestników szkoły są na tyle interesujące, że powinny stać się tematem refleksji wszystkich zaangażowanych stron. Wydaje nam się, że zaczynamy mieć w zakresie restrukturyzacji osiągnięcia pozwalające na to, by przekaz zagraniczny był dwustronny. Nasi goście wypowiedzieli się na temat poglądów, co do których sami mamy wątpliwości. To niewątpliwie pozwoli na lepsze efekty naszych prac restrukturyzacyjnych i badań związanych z tym tematem.

Liczymy na to, że praca nad konkretnymi problemami dużego miasta, zrealizowana poprzez wieloosobowe zespoły studentów z dwóch różnych krajów, była wartościowym doświadczeniem edukacyjnym dla naszych i czeskich studentów, pozwalając jednym i drugim na zdobycie pierwszego europejskiego szlif.

Zeszyt ten poświęcony jest w całości problemom restrukturyzacji architektonicznej, tak aby oddać cele i treść wydarzenia, jakim była nasza letnia szkoła. Pierwsze cztery artykuły (nr 2–5) ukazują jej część wstępną, przygotowującą. Są fragmentami wykładów wygłoszonych dla uczestników. Kolejne cztery (nr 6–9) są opisami prac warsztatowych. Zeszyt zamyka podsumowanie dokonań naszego kursu.

Życzę ciekawej lektury oraz w imieniu organizatorów i uczestników Międzynarodowej Letniej Szkoły Restrukturyzacji pragnę złożyć serdeczne podziękowania wszystkim tym, którzy wsparli nasze starania o organizację przedsięwzięcia. Przede wszystkim tym, którzy pomogli nam zdobyć fundusze na przeprowadzenie szkoły: panu Michałowi Skowrońskiemu, dyrektorowi polskiego biura CEEPUS, pani Łucji Ginko, doradcy Marszałka Województwa Śląskiego, panu Bartłomiejowi Szewczykowi, dyrektorowi Zabytkowej Kopalni Węgla Kamiennego „Guido”, panu Jackowi Owczarkowi, profesorowi WST i panu Profesorowi Janowi Pallado, kierownikowi Katedry Projektowania Architektonicznego Politechniki Śląskiej. Chcemy też przekazać szczególne wyrazy wdzięczności tym, którzy bezinteresownie zaangażowali się w realizację przedsięwzięcia: panu Zenonowi Rodakowi, naczelnikowi zabrzańskiego Biura Planowania Przestrzennego, pani Małgorzacie Bombelce, pełnomocnikowi Prezydenta Zabrze, panu Adamowi Hajdudze, adiunktowi w GWSH w Katowicach, panu Dariuszowi Waleriańskiemu, dyrektorowi Międzynarodowego Centrum Dokumentacji i Badań nad Dziedzictwem Przemysłowym dla Turystyki przy kopalni „Guido”, pani Magdalenie Żmudzińskiej-Nowak, adiunktowi w Katedrze Historii i Teorii Architektury Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej oraz panu Profesorowi Krzysztofowi Gasidle, którego rady i merytoryczny wkład były dla szkoły niezastąpione.

